

TFG

MEMÒRIA HISTÒRICA I FAMILIAR

Presentat per Mireia Talens Casanoves
Tutor: Miguel Corella Lacasa

Facultat de Belles Arts de San Carles
Grau en Belles Arts
Curs 2014-2015

UNIVERSITAT
POLITÀCNICA
DE VALÈNCIA

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA
FACULTAT DE BELLES ARTS DE SANT CARLES

Quisieron silenciarnos y sepultaron las palabras. Quisieron enterrar la memoria y asesinaron. Silenciada la memoria, sepultados los asesinados, creyeron que la tierra ocultaría sus crímenes para siempre. Pero olvidaron que las palabras anidan en el viento, y que la memoria de uno solo de los vencidos puede más que toda la sangre derramada. Olvidaron que vencidos, aún nos quedaba la palabra.

Asociación para la recuperación de la memoria histórica de Valladolid.
Poema a la *Memoria y palabra*, 2014.

La memòria història és un concepte que comprèn un afany de la societat per recuperar la història passada.

Aquest projecte tracta sobre l'esforç de recuperar una memòria històrica familiar. Recordar o trobar els records d'un passat per a que no caigui en l'oblit. Un treball d'investigació personal al que l'acompanya l'aspecte artístic per poder plasmar la idea en una obra on la intenció és que l'espectador s'involucre i recapacite sobre un possible interès pel seu propi passat.

Una instal·lació escenogràfica on el decorat s'involucra en l'espai d'una manera contrastada amb el passat i el present respectivament. Es tracta d'una escena de bar on suposadament dues persones prenen alguna cosa mentre mantenen una conversa sobre l'actualitat, que és al que es dedicaven els homes i dones quan s'evadien en un casino ambientat en els anys 30.

Com ja he dit anteriorment, esta obra té com a objectiu principal la incitació al públic al rescat d'eixa memòria oculta, que desconeixem per falta de curiositat o de mitjos. El projecte naix de l'experiència personal i familiar, un intent propi de poder completar la escassa, per no dir quasi inexistent, informació dels meus ancestres i les seues experiències vitals. Imprescindible a l'hora de començar a formar el futur, saber i conèixer d'on venim, començar en un passat familiar i que va inevitablement lligat a un atroç ahir on la societat comportava una terrible situació, tant política com humana. És per això que la instal·lació no entén de classes ni de condicions, solament intente que es considere la importància que conté aquest tema, que d'alguna manera, tenim apartat en un racó.

Intentar contribuir al rescat de la memòria social en un determinat lloc i període de temps. Donant a conèixer la meua experiència personal i la meua proposta artística com una instal·lació escenogràfica.

Paraules clau: memòria, família, històrica, records, recuperar.

The historical memory is a concept that includes a desire of the society to recover past history.

This project is about an effort to recover familiar historical memory. Remember or find the memories of the past for not to be forgotten. A personal research that accompanies the artistic aspect to translate the idea into an artwork where the intention is to make the viewer to get involved and to reconsider and a possible interest in its own past.

An scenographic installation where the set is involved in the space of a proven way with the past and the present, respectively. It's a bar scene where two people are supposedly taking something while engaged in a conversation about the current affairs, which is what men and women were dedicated to when they escape in a casino set in the 30s.

As I said previously, this artwork has as the main objective, the public incitement to rescue that memory hidden, which we do not know due to lack of curiosity or media. The project was born from personal and familiar experience, in my own attempt to complete the rare, if not practically nonexistent, information of my ancestors and their life experiences. Essential when you start training the future, to know and learn where we came, and start a familiar past, inevitably bound up to a society where outrageous yesterday involved a terrible situation, both political and human. That is why the installation does not understand class or condition; I only attempt to reconsider the importance this topic has, which somehow, we have moved away.

Trying to contribute to the rescue of social memory in a certain place and time. Communicating my personal experience and my artistic approach with an scenographic installation.

Keyword: memory, family, historical, memories, recover.

AGRAÏMENTS

Als meus iaïos, que no estan, i a les meues iaies, que es troben. Aquest projecte no hagués sorgit sense la seua inspiració i la seua dedicació a ensenyar, mitjançant anècdotes, als seus néts un passat desconegut per a nosaltres amb la intenció de ser millor persona en un present i en un futur.

Als que han dedicat la seua vellesa a ensenyar. Gràcies a ells.

També agrair a l'Ajuntament de Benimodo per la prestació de les instal·lacions i documentació necessària per a portar a terme la part artística d'aquest projecte.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ (PÀG.6 – 7)

2. OBJECTIUS I METODOLOGIA

2.1. OBJECTIU PRINCIPAL I TREBALL D'INVESTIGACIÓ (PÀG. 7 – 11)

2.2. METODOLOGIA DEL TREBALL (PÀG. 10 – 18)

2.2.1. Introducció i descripció del projecte

2.2.2. Execució i resultat

3. COS DE LA MEMÒRIA

3.1. LA MEMÒRIA EN ELS SEUS AMBITS (PÀG. 18 – 25)

3.1.1. La importància de la fotografia per a la memòria històrica

3.1.2. Memòria social

3.1.2.1. Vençuts i context històric

3.1.3. Memòria familiar (testimonis familiars)

3.1.3.1. Memòria oral

3.1.3.2. Testimonis familiars

3.1.3.3. El mur de Paterna

3.2. REFERENTS (TEÒRICS I ARTÍSTICS) (PÀG. 25 – 28)

3.2.1. Referents teòrics (artistes i museu)

3.2.1.1. Josepa Cucó i Giner

3.2.1.2. Francesc Torres

3.2.1.3. Museu de la memòria i els drets

humans, Chile.

3.2.2. Referents artístics

3.2.2.1. Alfredo Jaar

3.2.2.2. Ana Teresa Ortega

4. CONCLUSIÓ (PÀG. 29)

5. BIBLIOGRAFIA (PÀG. 30 – 31)

6. ÍNDEX D'IMATGES (PÀG. 32 – 33)

1. INTRODUCCIÓ

Recuperar la memòria històrica i una història de vida, pensar el passat recent des del treball artístic.

Les històries de vida constitueixen una metodologia que ens permet reunir els esdeveniments més significatius des del naixement fins que ens decidim a mirar tots els passos transcorreguts. La principal ferramenta per a fer una història de vida és la memòria, ens permet reconstruir d'on venim, la família, el context social, cultural, polític i econòmic que compren eixe període de temps i tot allò que ho ha marcat.

La memòria és una qüestió que ha omplert ja centenars d'hores de cinema, ràdio i televisió, milers de pàgines de diaris i llibres, milions de minuts de les vides de centenars de persones entossudides a afavorir la seua "recuperació", o a dificultar-la, i que no sembla que s'hagi d'esgotar. Un tema del nostre present tremendament complex, que comprèn continguts dispars i, la major part de les vegades, impermeables entre si. Que té una dimensió teòrica i conceptual que gira al voltant del seu significat (què és la memòria?, existeix la "memòria històrica?"). Que té a més una evident, i es podria dir primera, dimensió social i sociològica, des del moment que el significat fort que s'atribueix al sintagma es refereix fonamentalment no a una combinació categòrica, sinó, més aviat, a allò que podríem anomenar una idea-força: que la "memòria històrica" no és tan sols un concepte, és una acció, un moviment, una *llició* per al present. I que té, finalment un últim i més recent significat, el jurídic, que ha desestabilitzat, en dotar la segona d'una normativa i un corpus d'actuació concret, el malparat equilibri que es mantenia entre la dimensió teòrica i la pràctica social. Dels diferents significats atribuïts al sintagma en l'Espanya actual, el que el situa en el temps pretèrit queda en minoria davant els que el declinen en present i en futur.

Davant d'una qüestió tan complexa no hi cap la simplicitat. Fins i tot tractant-se d'una matèria tan sensible i complexa com la relació de la societat i els individus amb un passat de trauma i mort, la majoria de vegades tan dolorós i present que necessita eufemismes (com *repressió*) o metàfores (com la de *l'oblit*) per ésser anomenat que, per sobre de tot, el que necessita és més actuacions –identificacions, exhumacions- i menys retòrica. Però de retòrica n'hi ha, n'hi ha hagut, i n'hi haurà: la dels desapareguts, les fosses comunes i la violència és una latitud del passat espanyol que transcendeix àmpliament les polítiques concretes i que te en allò discursiu una dimensió sense la qual no es comprèn. D'alguna manera, l'articulació de les demandes d'homenatge, reparació, justícia o veritat que es reclamen des de l'emergència de l' "era de la memòria" tindrien de tan concret com, o fins i tot més, de simbòlic.¹

En resum, la memòria històrica com a concepte historiogràfic i ideològic ve a designar l'esforç conscient de les persones per enllaçar elahir. La memòria històrica s'encarrega de trobar les restes d'un passat, relativament recent, que es va ocultar en un moment determinat, un amagament de fets passats que posteriorment foren manipulats per esborrar les restes dels records dels que foren els "vençuts".

2. OBJECTIUS I METODOLOGIA

2.1. OBJECTIU PRINCIPAL I TREBALL D'INVESTIGACIÓ

L'inici d'aquest projecte es resumeix a l'objectiu general d'intentar recuperar alguna etapa de la memòria històrica a nivell familiar.

Aquesta idea naix de un afany de coneixement, el qual per a poder complir necessitaria un extens procés de investigació, principalment, a nivell familiar.

Per a poder dur a terme esta recuperació de la memòria el treball que tenia que realitzar en primer lloc era entrevistar a fons els meus familiars més ancians i pròxims que em pogueren aportar anècdotes de com era o el que recordaven de la seua vida, de la dels seus pares i la dels seus avis. Com havia repercutit en ells la Guerra Civil, la postguerra, la fam, idees polítiques, la situació del poble en el que vivien, (en aquest cas, per les dues parts de les meua família, a Carlet)... Conèixer com eren les escoles, que era el que els ensenyaven als meus avis en les classes. Com recorden que visqueren el seu passat i com els ha repercutit en el present.

Per altra part, a continuació de les entrevistes, em vaig dedicar a recopilar les escasses fotografies que vaig poder trobar del meu rebesavi afusellat a la guerra civil, i demés fotografies antigues que em varen prestar altres membres de la família:

¹ *Exercicis de la memòria, Javier Rodrigo, El mal de la banalitat. pàg. 153*

¹Fotografia pròpia. Sense títol. 13'5x9 cm.

Any desconegut.

²Fotografia pròpia. Sense títol. 13'5x9 cm.

Any desconegut.

Aquestes dues fotografies són les úniques que, al parèixer, existeixen del meu rebesavi. Curiosament les dues amb la mateixa postura, assegut, ferm, i amb les cames creuades. A la primera fotografia es troba a en una estampa domèstica, assegut a una cadira i el braç recolzat a una taula, observem detalls com l'estora, la cortina o la làmpada, vestit amb un pantaló i jaqueta clars amb el que sembla ser un adorn a la butxaca, i que dóna un aspecte familiar. En canvi, la segona fotografia, Joaquin va vestit amb un uniforme militar, no observem ningun adornament en l'escenari, solament la gorra i el que pareix ser un gran punyal.

Les dues fotografies són increïblement semblant i distintes a la vegada, una és càlida i l'altra freda. El rostre i el somriure ho confirmen.

En la fotografia de l'esquerra observem la mare del meu avi, sense l'home, amb el meu iaio Joaquin i els seus germans menuts, Gràcia i Bernat.

També vaig poder aconseguir una carta d'acomiadament, que redactaré més endavant, guardada per la germana del meu avi, del dia que va ser assassinat l'any en el que acabà la guerra.

³Fotografia pròpia. Sense títol. 16x10 cm.

Any desconegut.

Per finalitzar mitjanament en la investigació de recuperar alguna cosa del meu rebesavi, vaig fer unes telefonades a uns familiar llunyans que m'enviaren uns documents que varen rebre en 2007 en companyia d'una carta enviada per La Plataforma del 14 d'abril per la 3ª República de Carlet i membres de la Coordinadora Republicana del País Valencià, en el 76 Aniversari de la proclamació de la 2ª República fent homenatge a tots els Republicans en tots els llocs on foren assassinats. Amb la finalitat de fer una concentració en honor a les víctimes.

A aquesta invitació l'acompanya una llista de noms d'homes republicans d'Alcúdia, Carlet i Benimodo afusellats en el cementeri de Paterna o Carlet. En aquest llistat apareixen el nom i cognoms de les víctimes amb l'edat, la professió, i l'estat civil en la data de la seua execució.

Per la present vos convidem com a familiars de nostre company Republicà que va ser assassinat a les parets del cementeri de Carlet o de Paterna, a commemorar el 76 Aniversari de la 2ª República.

Com a Plataforma del 14 d'abril per la 3ª República de Carlet i membres de la Coordinadora Republicana del País Valencià.

Aplicant els acords de la Coordinadora anem a commemorar el 76 Aniversari de la Proclamació de la 2ª República fent homenatges a tots els Republicans en tots els llocs on foren assassinats.

En nostre cas concret además de participar en la Caravana de cotxes que eixirà del Passeig de l'Alameda de València a les 10 del matí del dia 14 d'abril fins al cementeri de Paterna on foren assassinats milers de Republicans entre ells 26 carletins i participar en el Tren Republicà que se desplaçarà desde Castelló a Alacant parant i arplegant Republicans en totes les estacions sol·licitades. Per a nosaltres a Benifaió el dia 15 a les 9:55 del matí, en Algemesí a les 10:02h i en Alzira a les 20:06h etc etc.

Em acordat concentrar-nos el dia 14 a les 5 de la vesprada en la plaça Major de Carlet per eixir cap al cementeri a les 5:30 on rendirem homenatge als 37 Republicans que foren assassinats a la paret exterior del cementeri, entre ells : 21 de Carlet, 11 de Benifaió, 3 d'Alginet, 1 de L'Alcúdia y 1 d'Alzira.

Després d'unes paraules farem la lectura de tots els noms i cognoms. Dipositarem unes flors amb els colors de la Bandera Republicana en el Monolític que es troba al interior del cementeri.

Voldríem que tots els familiars de nostres companys assassinats estigueren present en aquest acte.

Rebeu Salutacions Republicanes de tots els membres de la Plataforma.

El President: Andreu Mas

REPUBLICANS DE L'ALCÚDIA AFUSSELLATS EN EL CEMENTERI DE PATERNA

NOM	COGNOMS	EDAT	PROFESSIÓ	ESTAT CIVIL	DATA D'EXECUCIÓ
Andrés	Alapont Ponte	24	Llaurador	Solter	23/06/1939
José	Valles Marín	23	Llaurador	Solter	23/06/1939
Luis	Aguado Valles	24	Llaurador	Solter	23/06/1939
Teodoro	Avalos Candel	31	Llaurador	Casat	23/06/1939
Joaquin	Talens Chornet	30	Obrer Vila	Casat	23/06/1939
Ricardo	Patrocínio Sánchez	32	Llaurador	Casat	23/06/1939
Ignacio	Avalos Candel	36	Llaurador	Casat	23/06/1939
Vicente	Maiques Vila	45	Llaurador	Viude	27/10/1939
Enrique	Chornet Bauset	42	Jornaler	Casat	27/10/1939
Ángel	Pascual Borja	53	Llaurador	Casat	27/10/1939
Francisco	Serra Barberá	59	Llaurador	Casat	27/10/1939
Eduardo	Boix González	47	Xofer	Casat	08/11/1939
Juan	Ortega Clemente	40	Xofer	Viude	08/11/1939
Eduardo	Escriba Sanchis	34	Llaurador	Casat	08/11/1939
Eliseo	Vidal Gallego	34	Militar	Solter	25/11/1939
Felipe	Boix Vendrell	27	Llaurador	Solter	09/12/1939
José	Alcañiz Vendrell	52	Electricista	Casat	09/12/1939
Mariano	Descals Montes	43	Llaurador	Casat	09/12/1939
Luis	Martínez Marco	42	Llaurador	Casat	09/12/1939
Ramón	Briz Fernández	34	Llaurador	Casat	09/12/1939

Al pare del meu avi, Joaquin Talens Chornet, l'afussellaren al paretó del cementeri de Paterna el 30 de juny del 1939, a l'edat de 30 anys, casat, amb una filla i dos fills, i que tenia com a professió obrer de vila.

2.1.1. Objectiu artístic (A CONTINUACIÓ DEL OBJECTIU PRINCIPAL)

La idea de presentar el objectiu principal d'aquest projecte en un treball artístic em dóna lloc a consultar diferents artistes que han treballat el tema de la memòria històrica.*

El meu objectiu és presentar una obra que transmeta a un "públic" les ganes i la importància que implica la recuperació de la memòria històrica, començant pels més íntims, la família, els avant passats, donar a conèixer la significació que comporta tindre eixa consciència del passat de cadascú, i descobrir les veritats per un mateix.

D'aquesta manera, basant-me en el meu inicial treball d'investigació, faig balanç de les tradicions i costums que tenien els pares dels meus avis en els anys 30 (aproximadament), què feien en el seu temps lliure i com mitjanament portaven el dia a dia en la quotidianitat.

2.2. METODOLOGIA DEL TREBALL

2.2.1. Introducció i descripció del projecte

El projecte artístic Memòria Històrica i Familiar brota a partir de la curiositat, compta amb una intenció sentimental i nostàlgica, per lo tant té com a objectiu la conscienciació de les persones front a la recuperació de la memòria històrica familiar.

El treball consisteix en una instal·lació escenogràfica que representa una imatge col·loquial d'una típica estància en un antic bar o Casino Republicà, on els habitants d'un poble es reunien per a tindre xarrades sobre la societat actual en aquella època. Centrant-me en els anys 30, l'època on varen haver més massacres a Espanya, he buscat representar una espècie de refugi per a la societat de classe mitja on s'evadien i intentaven portar de la millor manera possible la fosca realitat de fora.

La instal·lació tracta d'una xicoteta escenografia acomodada i contrastada en el ja reformat Casino Republicà de Benimodo. Volent representar així l'espai més realista possible front a la modernitat en la que aquest escenari compta hui.

⁴ Imatge d'arxiu. Casino Republicà de València. {www.público.es} 790x388px

Any 1931

“La instalación aparece ligada a la performance y a lo teatral que implica la presencia y la acción de lo corporal, integrando la obra en un marco a la vez espacial y temporal. (...) Esencialmente reclama el impacto sensorial y emotivo.”

Soledad Sevilla, *Instalaciones*. Granada: Publicaciones de Diputación Provincial, 1996. Pàg. 97

2.2.2. Execució i resultat

Per a portar a terme la instal·lació, és imprescindible crear un programa d'execució del projecte per a tindre una millor organització.

En primer lloc cal aconseguir el material necessari per muntar l'escenografia, i el *atrezzo* que necessite és:

- Dues cadires de vímet del 1920
- Taula redona i alta amb la superfície de pedra, el més semblant possible a les que s'entrenaven als antics bars
- Dues copes, o tasses de cafè
- Objectes significatius antics (com un barret, una càmera de fotos vella, un cendrer, una vela, ...)

Aconseguir este material no ha resultat complicat ja que els mobles i objectes eren tots pertanyents a la meua família.

Les cadires han segut restaurades i envernissades de nou, a l'igual que la taula, que les potes havien segut pintades al contrari que la pedra que està canviada per una placa redona de marbre.

A continuació crear una llista de material de plató necessari per a realitzar la sessió de fotografies de la escenografia:

- Furgó per a traslladar el material al lloc de exposició
- Càmera Cànon EOS 650D amb targeta de memòria SD de 12GB
- Trípod per a la càmera
- Dos focus: llum freda i llum càlida
- Pack Adobe Photoshop cs6 per a la edició de les imatges finals

En aquest apartat tampoc ha segut necessari un llistat de pressupost, ja que el material que no posseïa (com el trípod i els focus) m'han segut amablement prestats per al treball.

“Apropiarse del espacio expositivo. Equipar tecnológicamente el lugar que habitamos. Y que instala posibilita una nueva utilización del espacio en el que actúa.”

Josu Larrañaga, *Instalaciones*. Madrid: Nerea, 2001. Pàg. 121

⁵ Imatge d'arxiu. Casino Republicà los Santos, Elda. {www.lavirtu.com} 1461x112px

Any desconegut

⁶ Imatge d'arxiu. Casino Republicà de las Pedroñeras. {<http://angelcarrascosotos.blogspot.com.es>} 616x486px

Any 1887

Per últim aconseguir l'escenari on muntar la instal·lació. El reformat Casino Republicà de Benimodo seria el lloc idoni, tant expositiu com a nivell contextual de l'obra:

Primerament vaig demanar el permís de ocupar el total d'un dia la sala del primer pis del Casino, la qual cosa va ser un impediment ja que em varen fer redactar una instància en la que explicava els motius de la sol·licitud de les claus del recinte. Ja que l'alcalde no es trobava em comunicaren a la setmana que tan sols em podrien prestar la sala entre setmana a partir de les sis de la vesprada (quan estigués en horari de treball el grup de policia del poble). Aleshores després d'anar al lloc de reforç de la policia a fer-me amb les claus del recinte, vaig tindre que portar a terme la sessió de fotos en dos vesprades amb la visita d'un d'ells ca hora i mitja per assegurar-se que tot continués perfectament.

La sessió de fotografies compta amb un total de nou hores en el Casino treballades, muntatge més la execució, sense contar la selecció i edició d'imatges.

Com a característica de les fotografies presentades a continuació compten amb una mesura panoràmica de 16x9. Amb filtres des-saturats i la temperatura de color elevada, tintes verdosos i rosats, i amb el contrast i les ombres augmentades. Tot açò per aconseguir una major aparença a les fotografies antigues. Contrastant també l'antic (filtres) amb l'actual (mesures panoràmiques).

⁷Fotografia pròpia. Sense títol. Espai expositiu buit.

1410x795px.

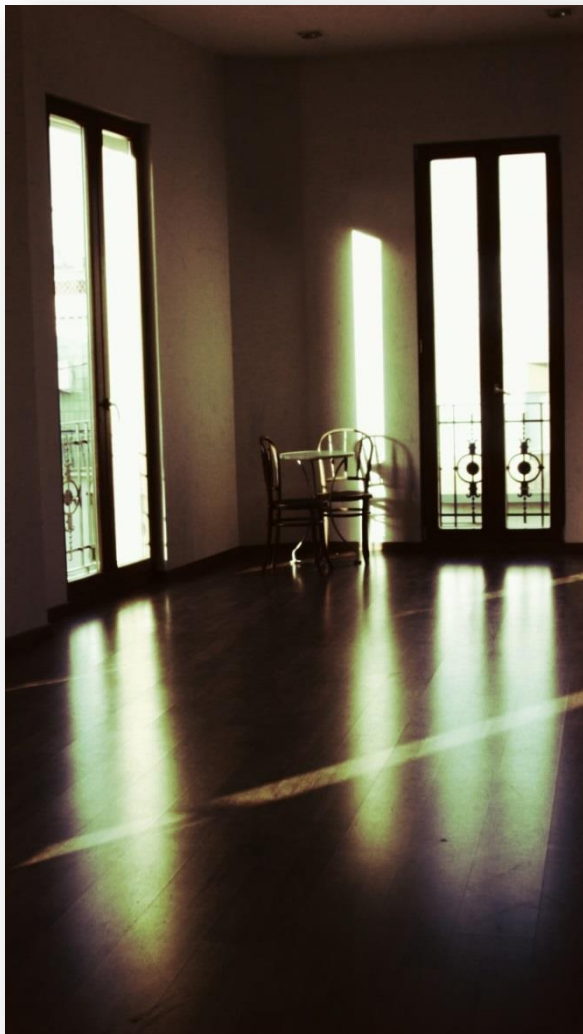
Any 2014.

⁸ Fotografia pròpia. Sense títol. Espai expositiu.

2500x1436px.

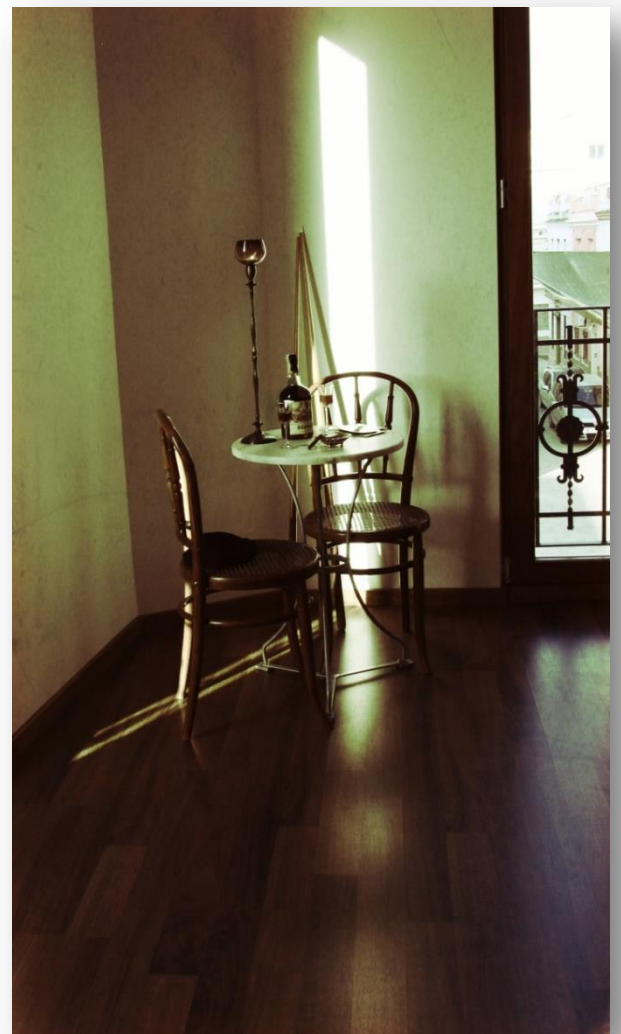
Any 2014.

⁹ Fotografia pròpia. Sense títol. Espai expositiu.

1723x3070px.

Any 2014.

¹⁰ Fotografia pròpia. Sense títol. Escenografia.

2310x4085px.

Any 2014.

¹¹ Fotografia pròpia. Sense títol.

Escenografia.

4271x2399px.

Any 2014.

¹² Fotografia pròpia. Sense títol. Atrezzo.

2500x1407px.

Any 2014.

¹³ Fotografia pròpia. Sense títol. Atrezzo.

2500x1407px.

Any 2014.

¹⁴ Fotografia pròpia. Sense títol. *Atrezzo.*

1407x2500px.

Any 2014.

¹⁵ Fotografia pròpia. Sense títol. *Atrezzo.*

1407x2500px.

Any 2014.

¹⁶ Fotografia pròpia. Sense títol. *Atrezzo.*

4004x2251px.

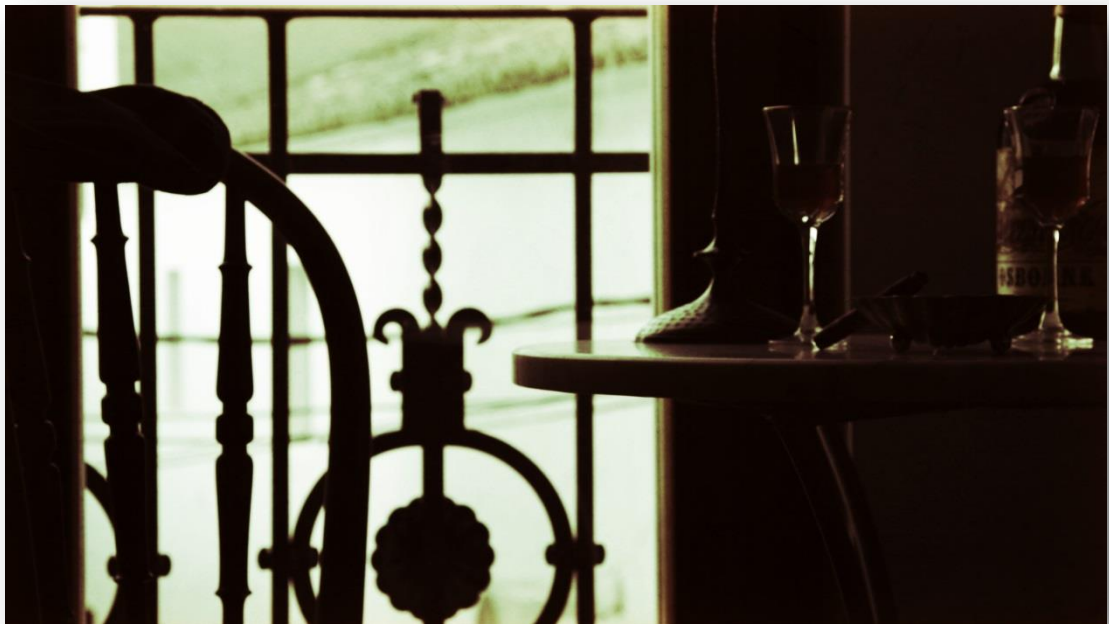
Any 2014.

¹⁷ Fotografia pròpia. Sense títol.
Escenografia

2500x1405px.

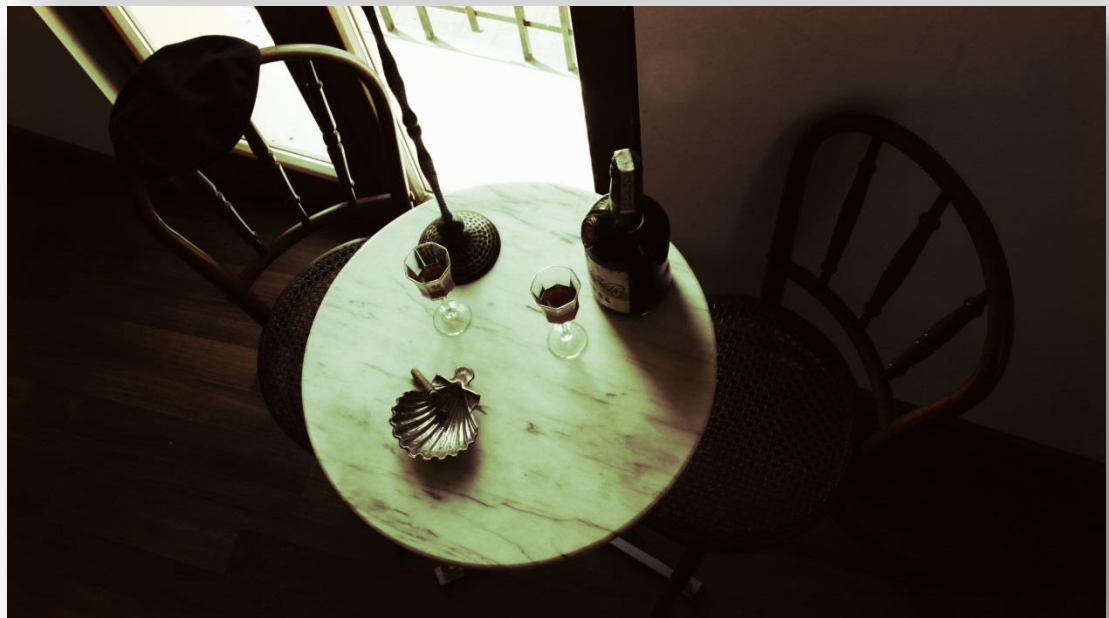
Any 2014.

¹⁸ Fotografia pròpia. Sense títol.
Escenografia

2500x1408px.

Any 2014.

¹⁹ Fotografia pròpia. Sense títol.
Escenografia

2500x1405px.

Any 2014.

²⁰ Fotografia pròpia. Sense títol.
Escenografia
1408x2500px
Any 2014.

²¹ Fotografia pròpia. Sense títol.
Escenografia
1667x2500px
Any 2014.

El Casino de Benimodo compta amb una extensió de 90m² la instal·lació està situada a la primera planta, no obstant la escenografia avarca 2m² aproximadament. Com es pot apreciar en les fotografies roman a un xicotet cantó entre dos finestrals que arriben des del sostre fins al terra. Col·locat així per a poder fer contrast amb la llum natural i la llum artificial utilitzada. També per aconseguir una harmonia més íntima i natural a causa de la carència de personatges o “vida” en les fotografies, que, gràcies als detalls com el purer encès, les copes plenes o la flama de la vela, aporta la sensació de naturalitat i la intenció de representar un passat que s’ha quedat paralitzat en el temps present.

Com a benefici, l’impacte que ha tingut aquest fet és la petició de l’ajuntament a presentar les fotografies del treball final en la pròxima exposició d’obres d’artistes aficionats del poble a la Casa de la Cultura.

Aquesta proposta és una avantatge al meu objectiu principal del projecte a que la gent s’interesse per la recuperació de la memòria familiar.

Conté un total de 9ETCS, 225 hores de projecte treballades. En relació als efectes financers, com ja he dit anteriorment, han segut mínims. No comptava

amb un projecte arriscat en el tema del pressupost, i m'han facilitat cada peça de material que he necessitat.

Com a visió global del projecte, el resultat ha seguit el esperat, però el treball de investigació continua. Llevat de algun xicotet inconvenient com la quasi total presència de la policia o d'algun membre de l'ajuntament en la sessió fotogràfica, (cosa totalment innecessària), pense que he aconseguit l'objectiu de plasmar la idea de recuperació de la memòria històrica familiar en els anys 30 en una instal·lació escenogràfica al meu poble.

3. COS DE LA MEMÒRIA

3.1. VESSANTS DE LA MEMÒRIA: ADENTRANT-NOS EN EL PASSAT

He presentat, en el context de recuperar la “memòria oculta”, els diferents tipus de memòria que, sense adonar-nos, recorrem per a la recuperació dels records, i conèixer la influència que esta té.

3.1.1. *La importància de la fotografia per a la memòria històrica*

“(...) La imatge del passat que amenaça de desaparèixer en cada present que no s’hi reconeix esmentat amb ella.”

Walter Benjamin, *Tesi de la filosofia de la història* (1940)

Mai com avui, des de l'origen de la fotografia, hem depès tant d'imatges de baixa resolució. Els periòdics estan replets d'imatges que no s'hagueren publicat cinquanta anys enrere sense retocar, per defectuoses, etc. Imatges de meres de vigilància, telèfons mòbils o per *amateurs*. Així i tot resulten ser documents de gran valor. Per exemple el primer avió estrellat al 11-S, el tsunami de 2005,...

La fotografia és temps. Temps atrapat, temps recuperat. La seqüència temporal és inherent a l'art fotogràfic. Qualsevol instantània s'inscriu en un eix temporal. Projectada de cara al futur, i també repleta de passat. Quan l'execució de les fotografies coincideix amb un període especialment convuls de la historia d'un país, el treball del reporter adquireix elements de valor documental que configuren la representació del passat i s'inscriuen en la nostra memòria cultural.

No obstant, els documents que millor han descrit el fragor de la batalla i els sacrificis que es cobren han sigut en la major part les captures agitades, nervioses, desenfocades,... tant en l'àmbit artístic com en el documental, esta “aparent” falta de perfecció tècnica afegeix a la bellesa plàstica un altra informació igual de subtil i més profunda.

Sense informació, textual, sonora o narrativa, ni les imatges més explícites poden emocionar en un sentit concret. Pel contrari, imatges de deficient resolució de les que coneixem la seua procedència i oportunitat poden acabar en fenòmens mediàtics de gran transcendència social, policial, militar i política. Són aquests tipus d'imatges les que estan manant en el relat informatiu del món, forçant la nostra vista, però estenent-la des del nostre barri o poble al front bèl·lic més remot.²

3.1.2. Memòria social

Intentar contribuir al rescat de la memòria social en un període de temps i lloc determinats, on la guerra i el desastre ocupen el paper protagonista, i amb ells els afectats. La idea de traure a la llum o rescatar els records reprimits en el pensament d'algú, en fotografies, objectes materials,... exposar les memòries d'aquells afectats per la brutal repressió dels demòcrates republicans.

3.1.2.1. Vençuts i context històric

La Guerra més gran, cruel i destructiva de la història d'Espanya, una guerra que acabaria amb la vida de més de 500.000 persones de tot tipus de classe i condició, una baralla moltes vegades lliurada entre coneguts, amics o fins i tot membres d'una mateixa família. Un conflicte civil que a més constituïa l'avantsala d'una Segona Guerra Mundial que ja semblava inevitable a Europa.

La Guerra Civil Espanyola comença el 17 de juliol de 1936 i finalitzà l' 1 abril 1939 amb una victòria revoltada. Comprenia tota Espanya i el nord d' Àfrica.

Pel que fa als bàndols d'aquesta guerra civil es distingien dos, d'una banda els partidaris del govern del Front Popular escollit democràticament per presidir la II República Espanyola dels quals era comunament coneguts com "republicans", encara que també comptaven amb el suport de comunistes, anarquistes, socialistes, membres dels sindicats majoritaris obrers com la UGT i la CNT i fins i tot nacionalistes bascos i catalans. D'altra banda representant als sectors més conservadors i tradicionalistes de la societat espanyola es trobava l'anomenat bàndol revoltat, popularment conegut com bàndol nacional integrat per gran part de l'alt comandament de l'exèrcit espanyol així com per falangistes, carlistes, votants del CEDA. També per un amplíssim sector de l'Església Catòlica i en general per tots aquells que temien una revolució proletària a Espanya o que veien perillar el seu estatus social amb la victòria del Front Popular a les urnes.

² Política y poètica de las imágenes de guerra, Antonio Monedal. 2007. P.66

La Guerra Civil espanyola resultaria ser tan ferotge com sagnant. Encara que els recursos de les dues parts no eren tan desiguals, els nacionalistes estaven millor organitzats i van rebre una important ajuda material d'Alemanya. Els republicans van rebre molt poca ajuda de la Unió Soviètica i, d'altra banda, estaven dividits per conflictes interns entre les faccions comunistes, socialistes i anarquistes.

Encara que alguns grups de voluntaris d'Europa i Amèrica del Nord van lluitar per la República en el marc de les Brigades Internacionals, i també una sèrie d'artistes i intel·lectuals estrangers van recolzar la causa republicana, incloent a Ernest Hemingway (que va treballar com a reporter i fotògraf) i George Orwell (que va lluitar al costat republicà, va ser perseguit i posteriorment processat i va quedar així profundament desil·lusionat de la rivalitat entre les files de l'esquerra), finalment els nacionalistes van ser el bàndol triomfant.

La victòria del general Franco va marcar el començament d'una dictadura de quaranta anys a Espanya (de 1939 a 1975). A les acaballes de la Guerra Civil Espanyola, Hitler havia buscat el suport de Franco per a la seva campanya militar, però Espanya no estava en condicions de proporcionar ninguna assistència, ni financera ni tampoc humana.

Pot ser podem dir que la memòria històrica és un acte individual, propi de cada persona en relació amb fets esdevinguts a la nostra passada guerra civil.

Els republicans van tenir prou amb conservar la seva dignitat personal. Els que no havien comès delictes de sang, i la valentia per defensar els seus ideals. Als vençuts, els considerem víctimes condemnats a l'oblit, per això cal remarcar el seu paper en la història.

Hi ha ferides al cor dels espanyols que estan mal tancades o tancades en fals, i cal tractar de no tirar sal sobre elles perquè no es tornen a obrir, o fins i tot, arriben a explotar. I això és el que s'aconseguirà si no apliquem el sentit comú per desenvolupar la llei de memòria històrica.

3.1.3. Memòria familiar (testimonis familiars)

És molt el que s'ha reflexionat al voltant de l'existència de "la cultura de la memòria" que és torna més notòria a partir de que es converteix en un producte de "màrqueting massiu de la nostàlgia", i amb això, una preocupació per l'oblit i la història, sens dubte, els seus complementaris. Entenem per memòria segons la definició de Nelly Richard, per a qui és tracta d'un procés obert de reinterpretació del passat que fa i desfà els nucs per a que s'assagen de nou successos i comprensions. És important ja que destaca la constant

relectura en busca d'una mirada més extensa i diversa en la que intervé una sèrie de factors com la memòria d'altres, i els oblitats d'aquests.

S'afirma també que la història respon a la necessitat de l'home de posseir una memòria col·lectiva del seu passat. La història confirma l'esperit testimonial de la humanitat, la preocupació per deixar constància i aixecar l'acta del que avui es fa, per transmetre-ho als que vindran demà. Rastregem eternament les pistes de les lluites i afanys dels ancestres, buscant en tots els racons una senya que ens parle de l'ahir, l'evidència que prové que ací es va construir, es va crear, es va transformar.

Totes les famílies tenen una història que revela d'on procedeixen els seus membres i fins i tot d'on sorgeixen els seus somnis i aspiracions, vinculats als essencials objectes guardats en una maleta vella o en una caixa que fa olor a humitat: quaderns escolars, peces teixides, sabatetes de xiquet, cartes, documents d'identitat, certificats d'estudis, fotos. No obstant això si ningú s'encarrega d'organitzar, conservar-los en bon estat, portar un "registre de la memòria familiar" els records i els seus vincles amb les relíquies es perdran per sempre. De fet cada dia perdem una història important, un nexa vital amb el nostre passat, que podria augmentar les nostres senyes d'identitat avui i representar part del nostre llegat per al futur.

Potser el món seria una mica millor si cada família de la terra comptés amb la seva pròpia història escrita que s'actualitzaria en cada generació i que li donés sentit a les seves tradicions i fins i tot a la seva herència material.

Certes tradicions estan morint, tradicions com el retrat. És diu que una persona sense retrat és com si mai haguera existit, aleshores resulta perillós, no disposar de suficient material visual, fotografies, eixa carència de memòria que dificulta el coneixement d'on venim, qui som, a falta d'una identitat cultural pròpia i passada. Cada persona coneixem el nostre passat i la nostra família a través d'àlbums familiars, una coneix el seu arbre genealògic, els seus rebesavis,... a través de fotografies, de relats dels familiars. La falta de retrats, la escassetat d'imatges dificulta esta aproximació al propi passat. Partint d'ací comencen les preguntes, la curiositat. Naix una inquietud de voler assabentar-se. Imprescindible és conèixer d'on vens. És cultura, la teua cultura.

Un poble, una família o una persona que no conegui el seu passat, es troba perduda i desolada. Pense que a través de la meua avia he tingut sempre present la Guerra Civil i la postguerra. A la vida tot es dóna a través d'un sistema de causes i efectes, molt poques coses són casualitats. Quan un coneix el seu passat, i el passat dels nostres pares i avis, i encara més, el passat de la nostra Cultura, de la nostra civilització, una cosa extraordinària esdevé en la nostra consciència i en el nostre interior. Sí ens preocupem per aquells que

van viure abans de nosaltres i ens van deixar la seva herència, la seva llavor, el seu coneixement. I sí aquest tresor s'ensenya als fills es sembla una llavor que no s'acaba, que no mor en el temps, que no s'asseca ni es podreix en l'oblit.

3.1.3.1. Memòria oral

La memòria és l'arrel de la història oral, ja que esta última és una narrativa en la que es reconstrueix el passat a partir dels records del entrevistat.

“Quan vivim sense testimonis que ens ajudin a recordar és difícil ser un bon notari. Aixequem actes confuses o contradictòries segons el pòsit que el temps hagi deixat en els racons de la memòria.”

Josefina R. Aldecoa. *Historia de una maestra*, Barcelona, Anagrama, (1996) p. 40.

La memòria oral és un dels exercicis més creatius de l'home. És per això el naixement de aquest projecte, l'intent de recuperar els records i la memòria familiar, que escassejava en gran part de fotografies, històries o documents. No pense que la memòria oral siga sinònim de teràpia o similar. La memòria és enfrontar-te al passat, present i futur a la mateixa vegada. Concloent en l'avanç.

Si partim dels xicotets actes que componen la vida quotidiana i les seues interrelacions, es necessari reconèixer que aquest punt de partida representa un component de la estructura social - local. És a dir, el que anomenem social no com un objecte estàtic, sinó que està en un continu procés de canvi o de acomodament. De la mateixa manera sempre està present la subjectivitat de les apreciacions del que parla i del que escolta. Cadascú interpreta les situacions viscudes des del seu punt personal. No obstant, la utilitat de aquest procés de construcció i reconstrucció es basa en el coneixement, i la recuperació de la memòria a través de la paraula dóna lloc a narracions que permeten recompondre escenaris, actituds,... en suma, la identitat social d'un individu o grup humà.

Dels meus rebesavis a penes coneixia res. A mesura que passen els anys, i familiars que t'acompanyen des que naixes deixen de estar, la curiositat per assabentar-te mes dels teus llegats augmenta. I sents eixa nostàlgia i eixe ressentiment de que pot ser no haves fet totes les preguntes que volies, o deuries haver dut a terme. Una vegada arribes a un punt de maduresa considerable resulta d'alguna manera necessari plantejar-te estes qüestions. Creixes, te'n adones del que t'agrada, et coneixes a tu mateixa, estudies,... i no saps més enllà del que veus cada dia. Personalment pense que és natural quan arriba un moment en que sents una espècie de necessitat de saber realment d'on vens.

3.1.3.2. Testimonis familiars

Tres generacions enrere són anys llum de similituds. El món i la història avança o canvia ràpidament. Apareixen preguntes, i en elles les vivències:

La meua iaia materna em conta que el seu avi es trobava en el partit republicà de Carlet. Estar en eixe partit consistia en acudir al Casino Republicà de Carlet, a la plaça Major. Comprés solament per homes, organitzaven reunions on podien parlar tranquil·lament de la situació en que es trobaven en l'any 1936, 1937, abans que la guerra finalitzara. No eren partidaris de la dictadura, ni de monarquia. Dins la seua família no hi havia dos bàndols, solament esquerrans. Conta que quan ja les forces de Franco duien suficient ventaja, feren presoners a tots els homes del poble del partit republicà. Franco els va fer creure que els republicans que no s'havien embrutat les mans en sang es lliurarien de la mort. No va ser així. Inclòs a Antonio, el avi patern de la meua iaia, a l'edat de 80 anys. Una vegada els tragueren de la presó del poble, que era on és ara l'actual ajuntament, els afusellaren a les parets exteriors del cementeri de Carlet. El pare d'ella no va poder anar a la guerra, sofria del cor, i el desterraren a un poblet del centre d'Espanya, en companyia d'altres homes esquerrans, que complien ordres dels militars que els vigilaven.

Afegint més informació personal, per explicar d'alguna manera el inici d'aquest projecte, i d'on i com prové les ganes de recuperar una historia de vida i una xicoteta memòria familiar, adjuntant testimonis als que puc accedir, en este cas, el relat del meu pare, ja que el meu iaio patern no es troba:

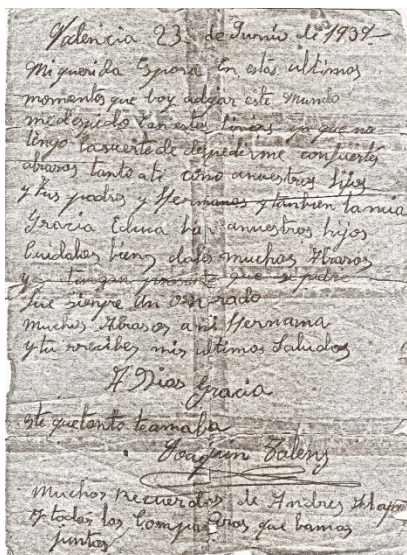
“Al meu iaio patern l'afusellaren a la postguerra. Un dia, dos homes del règim franquista arribaren armats a ca el meu iaio que vivia a l'Alcúdia de Carlet a una xicoteta casa. Allí es trobava en ma iaia, mon pare i els seus germans, molt menuts aleshores. Estos homes tocaren a la porta i se'l emportaren davant dels seus fills, atemorits, sense poder-se ni donar un bes.

El mateix feren amb altres homes, a altres cases del poble, se'ls endugueren a la presó de San Miguel de los Reyes, a València, arrestats per republicans. A l'acabar la guerra, guanyada pels franquistes, al meu iaio i als companys els tragueren de la presó, se'ls emportaren amb un camió descobert a punta de mosquetó. Arribaren a Paterna. Era de nit, al cementeri els feren cavar la seua pròpia fossa. Era el 23 de juny del 1939, abans de les sis del matí, antes de que pogueren arribar els familiars, els dispararen a cadascun d'ells front el paretó del cementeri. Així varen ser afusellats aquella matinada el meu iaio i els demás demòcrates republicans que l'acompanyaven eixa nit.

Els afusellats a la postguerra moriren per defensar uns ideals de justícia, igualtat, germanat i llibertat. A continuació s'anomenaren els vençuts.”

Aquesta fou la carta d'acomiadament que va escriure el meu rebesavi aquell mateix 23 de juny del 39 i que molt de temps després arribaria a casa de la meua família:

Valencia, 23 de junio de 1939

Mi querida esposa. En estos últimos momentos que voy a dejar este mundo, me despido con estas líneas, ya que no tengo la suerte de despedirme con fuertes abrazos, tanto a ti como a nuestros hijos. A tus padres y hermanos, y también a la mía.

Gracia, educa a nuestros hijos, cuidalos bien, dales muchos abrazos. Y que tengan presente que su padre fue siempre un honrado.

Muchos abrazos a mi hermana, y tú recibes mis últimos saludos.

Adios Gracia, éste que tanto te amaba.

Joaquin Talens.

Muchos recuerdos de Andres Alapont y de todos los compañeros que vamos juntos.

²² Fotografia pròpia. Sense títol.

A4.Carta.

Any 1939.

3.1.3.3. El mur de Paterna

Al meu rebesavi l'afusellaren a Paterna al 1939. En la dècada dels quaranta, Paterna era una xicoteta població d'uns 6.300 habitants, al contrari d'ara que és una gran ciutat propera a la metròpoli. En aquells temps la majoria dels habitants es dedicaven a l'agricultura. Estaven molt lligats a l'economia en repercussió de la propera capital. La presència de esta, en el gran aquarterament militar i la gran extensió de terreny destinat a les pràctiques guerreres dels soldats, farà una unió en el tràfec continu de camions militars fins a València, que donaria lloc per sempre a Paterna com la dels terrenys militars, la del "Picadero", la del "Terrer" i, com no, la del "Paredón d'Espanya".

A aquesta localitat es portaren a terme una sèrie de fets luctuosos que han estat ocults durant molts anys, guardats en el record d'alguns veïns, familiars i en algun tipus de documentació oficial. En el cementeri de Paterna s'arreglaren, entre altres violentes morts, els cadàvers resultat de l'aplicació de la major part de les execucions sumaries dictades pels tribunals militars de la ciutat de València, des del mateix moment de la fi de la Guerra, fins quasi finalitzada la dècada dels anys cinquanta.

En la província de València, a part de les sentències dictades en la pròpia capital, amb resultat de l'execució de pena de mort, es portaren a terme execucions en altres localitats. Albaida (20), Ontinyent (13), Alberic (8), Alzira (198), **Carlet (36)**, Ayora (10), Benaguacil (12), Liria (111), Enguera (9), Gandia

(63), Sueca (54), Godella (6), Picassent (4), Torrent (9), Requena (27), Utiel (29), Sagunt (35), Villar del Arzobispo (12), Xelva (25), Xàtiva (45) i Xiva (11).

I és que, en el cas de València, a diferència d'altres províncies de l'estat, les sentències dictades en la capital no es feien en la pròpia ciutat, ni en les tàpies del cementeri, ni en els patis de les casernes,... Foren aplicades en Paterna i enterrats els seus cossos en el cementeri municipal, de manera que, en el seu Registre Civil, els llibres destinats a la inscripció dels morts des de 1939 fins el final de la dècada dels cinquanta, són varies desenes front als tres o quatre que completen tant naixements com matrimonis. Les execucions s'allargaren en el temps, fins al 1956.

El 2 d'abril de 1939 moriren els primers executats a Paterna. A continuació, després del parèntesi del mes d'abril en el que s'estava posant en marxa la maquinària repressiva dels tribunals i les seues sentències com a resultat de la voràgine repressora, de l'afany de sang venjativa, comencen les treus contínues, a raó de tres o quatre mensuals, i a raó de quinze a trenta persones, en un mateix dia. I així durant tot el que quedava del primer any de la victòria i els quatre anys següents, fins 1943.

A partir d'eixe moment, ni el número de treus ni el de condemnats en cadascuna d'elles era tan nombrós, però, en canvi, tindria un efecte coaccionador tal volta major que les primeres execucions massives, al tractar-se de la prova factible de que el dictador seguia allí, de que el seu poder sobre la vida o la mort era majúscul, i de que qualsevol intent de oposició al seu règim estava condemnat al fracàs.

Les execucions continuaren així durant tota la dècada dels quaranta i bona part dels anys cinquanta, repetint-se així cada vegada tot el procediment del trasllat del condemnat o condemnats al alba a la caserna de Paterna, (i d'allí al Terror) i els dispars en el silenci de la matinada, seguits d'altres, aïllats, que indicaven a la població el número de persones que havien passat a formar part de la llista de víctimes del franquisme, any darrere any.

3.2. REFERENTS (TEÒRICS I ARTÍSTICS)

3.2.1. Referents teòrics (artistes i museu)

A partir de la finalitat teòrica d'estos artistes en els que m'he fonamentat per a contrastar en les meues primeres bases:

3.2.1.1. Josepa Cucó i Giner

En l'article "Recuperando la memoria en penumbra" té com a objectiu central recuperar parcialment la memòria perduda dels partits de l'esquerra revolucionària espanyola, responent a interrogants sobre el seu origen, ideari i trets organitzatius, avatars del seu procés evolutiu i relació amb l'esquerra alternativa actual. Seguint aquest ordre expositiu, es presenten primer les arrels de l'extrema esquerra europea i els seus principals trets constitutius, que atorguen un inequívoc aire de família a les diferents formacions revolucionàries. Sobre aquest rerefons comú es teixeixen les particularitats que distingeixen l'extrema esquerra espanyola, la caracterització i desenvolupaments s'aborden en un segon moment, en el qual es pren com el fil conductor la particular evolució del Moviment Comunista. Després de l'ascens de la democràcia parlamentària, en l'horitzó d'aquests grups polítics es perfilen dues vies alternatives: una, majoritàriament seguida, condueix a una extinció silenciosa i de vegades vergonyant; l'altra, menys transitada, posseeix aspectes de permanència i continuïtat. Diverses organitzacions van optar per continuar en actiu, encara que per fer-ho triaran camins diferents: enrocant en la lluita armada o quedar mutant.

3.2.1.2. Francesc Torres

L'obra recent de Francesc Torres al·ludeix persistentment a la memòria col·lectiva i a la identitat social.

"Oscura es la habitación donde dormimos" és una instal·lació on el treball de l'artista està lligat a la exploració de la consciència col·lectiva que condiona la història i la vida. Consisteix en l'excavació arqueològica d'una fossa de la guerra civil. En un poblet de Burgos van ser ajusticiats 46 homes. A la fossa es van trobar les bales del tret de gràcia al costat dels taps de les ampolles de cervesa que es van prendre els executors.

"Fer només el que és possible és sa, raonable però cendrós, i la vida és curta en qualsevol cas. Potser per tot això estic entestat a guanyar la Guerra Civil espanyola ". Així s'expressa l'artista català Francesc Torres (Barcelona, 1948) quan parla de la instal·lació anomenada anteriorment. A continuació explica què significa la seva afirmació. Guanyar la guerra "consisteix, ni més ni menys", afirma, "en evitar d'una vegada per totes que es confongui als que tenien la raó històrica amb els que no. Consisteix en no barrejar mai als innocents amb els botxins. Consisteix a recuperar a les víctimes d'un règim sinistre perquè tothom sàpiga que ho van ser i, un cop apagat el foc, deixar les armes ".

3.2.1.3. Museu de la memòria i els drets humans, Chile.

Aquest museu està dedicat a commemorar a les víctimes de violacions als drets humans durant la dictadura militar de Pinochet entre 1973 i 1990.

Donar a conèixer les intromissions sistemàtiques dels drets humans per part de l'Estat de Xile entre aquests anys, perquè a través de la reflexió ètica sobre la memòria, la solidaritat i la importància dels drets humans, es lluite perquè no es repetisquen fets que afecten la dignitat de l'ésser humà.

És un projecte de reparació moral a les víctimes i proposa una reflexió que transcendeix els successos en el passat i serveixi a les noves generacions per construir un futur millor de respecte sense restriccions a la vida i la dignitat de les persones.

3.2.2. Referents artístics

Artistes els quals m'han inspirat la seua obra per a dur a terme aquest projecte, ja per la similitud del objectiu i tema principal, i també per la intenció humanitària i social, més la càrrega emocional que comporta el propòsit en l'obra artística.

3.2.2.1. Alfredo Jaar

El 1994 a Rwanda va ocórrer una massacre de proporcions gegantines, una massacre amb una història de criminalitat i complicitat generalitzades. Una història d'un genocidi descomunal, patrocinat per l'estat, en la qual van morir més d'un milió d'habitants, als ulls del món sencer, sense que ningú fes alguna cosa. Tota aquesta situació que estava passant a Ruanda va cridar l'atenció del Xilè Alfredo Jaar que viatjà a aquest país per veure el que estava passant.

Allà va fotografiar els ulls d'un nen recentment orfe. Aquests ulls Jaar els va reproduir en diapositives, en quantitat d'un milió, com el nombre de víctimes del genocidi en aquest país africà, i després les va apilar totes sobre una taula de llum. Altres fotografies d'aquest mateix viatge, Jaar literalment les va enterrar en caixes negres, i sobre aquestes escriure la descripció del que es podria veure a les fotos. Tot això va ser el que Jaar va cridar "El Projecte Rwanda". En aquest projecte Jaar intenta crear consciència social davant aquest tema que es va voler passar per alt a tot el món. Fa una denúncia a com es maneig aquest problema ocorregut en el continent Africà, aquesta denúncia la fa de manera de mai perdre la plàstica del seu treball.. El primer treball de Jaar a Rwanda va ser l'anomenat: "Senyals de vida", en què comandament a amics seus unes postals que compro a Rwanda amb el nom de supervivents seguit amb "segueix amb vida!". Un altre dels seus treballs allà, és el milió de diapositives apilades en la taula de llum perden la seva focus, i no es distingeixen per la quantitat d'aquestes. Es veu una imatge difusa que crec

representa el desentès que van fer els altres països de la situació, de com no van voler veure com estava la situació en aquest país. Amb tot això va voler generar després un ampli projecte artístic que cridés l'atenció sobre els fets, i incités a si mateix a la reflexió sobre la condició humana, el paper social de l'art, i les qualitats de la imatge comunicativa. En enterrar les fotografies amb la seva descripció, el seu propòsit va ser despertar la consciència adormida de la gent, per mitjà d'una ocultació visual que retorni la capacitat de veure el drama humà.

"En el món alineat en què vivim, la realitat social s'ha de presentar en forma cridanera, sota una nova llum, a través de l'alineació del tema i dels personatges. L'obra d'art ha de penetrar en el públic no mitjançant la identificació passiva sinó mitjançant una crida a la raó que exigeix, alhora, acció i decisió. Les regles que mantenen la convivència dels éssers humans s'han de tractar en el drama com temporals i imperfectes, de manera que l'espectador faci alguna cosa més productiu que limitar-se a observar, se senti estimulat a pensar en i amb l'obra i acabi pronunciant un judici: "No és aquesta la manera de fer-ho. És estrany, gairebé increïble. Hem de posar fi a tot això".

A això apel·la l'art de Jaar, crear consciència social. L'espectador de les obres de Jaar, a part de veure una obra amb ric contingut plàstic, observa i es dóna compte dels problemes que presenta i ha de sentir estimulat a pronunciar un judici respecte a la crítica que fa l'artista.

En observar els seus treballs podem veure que utilitza principalment la fotografia com a registre i suport de la seva temàtica, la qual gira en les crisis geopolítiques i socials, les relacions entre els països rics i els tercermundistes, el conflicte de la immigració, la violència, el racisme i els refugiats.

3.2.2.2. Ana Teresa Ortega

Amb el seu treball "Cartografies Silenciades" documenta gràficament els espais més emblemàtics de la repressió: Camps de Concentració, colònies penitenciàries militaritzades i espais on hi va haver afusellaments massius durant la guerra civil i la postguerra. Hui, aquests llocs tenen altres usos, i a la fi no queden vestigis del que van ser. El projecte està contextualitzat amb documents d'arxius relatius al funcionament dels camps, el seu reglament, normatives, plans, mapes, fotografies dels presoners de guerra, etc.

Aquests historiadors, de vegades moguts per qüestions afectives i altres seduïts pel tema, estan realitzant estudis d'investigació a nivell local i és a través d'ells que estan donant xifres i donant a conèixer testimonis de gran interès historiogràfic.

4. CONCLUSIONS

Jean-Luc Godard va dir: “La definició de la condició humana es troba en la posta en escena mateixa”. El que intente fer en el context de la instal·lació és contextualitzar i emmarcar cada imatge de manera precisa per a que tinga un sentit. La qual cosa no vol dir que la presentació predomini sobre la representació, sinó més bé que la representació requereix de noves estratègies de exhibició. S’ha que tindre present que no es pot presentar la realitat; sols podem crear noves realitats. De manera que la pregunta és: com hi ha que fer hui en dia per a que les noves realitats que creem tinguen sentit i ens ajuden a comprendre millor el món?³

Com a resultat de la investigació personal realitzada en el projecte estic satisfeta, encara que el continu treball més íntim segueix endavant. En relació al projecte artístic ha estat premeditat per enllaçar-ho amb el treball teòric, amb la intenció de plasmar la principal intenció de convidar a la gent a conèixer el seu passat i remarcar la importància d’aquest fet, en la recuperació de l’ocult, el que desconeixem del nostreahir. Aconseguir-ho amb la instal·lació escenogràfica que representa una escena de conversa entre dues persones en un típic bar als anys 30.

A l’igual que a mi, pense que un treball d’investigació personal com aquest, a poc a poc, ompli de coneixement a qui busca, i vol assabentar-se de la veritat desconeguda fins ara. Coneixement imprescindible per emprendre un nou camí de cara el futur.

Si qualsevol projecte vital, individual o col·lectiu, implica una visió retrospectiva de la pròpia vida, solament serà vàlida quan siga verídica. Contar les coses com no varen ser és injust respecte als que participaren en els fets que es falsegen. Conèixer la veritat, més que un dret, és una honra i un component essencial per un bé comú.

El coneixement històric no consisteix solament en recordar la Història, sinó en superar-la entenent-la.

I no oblidem que la recuperació de la èpica història de lluita passada té com a finalitat portar a terme una revolució de coneixement, o no haurem comprés res dels qui abans que nosaltres moriren per la llibertat i la democràcia. Recuperar la memòria històrica no és recrear el passat. És construir un projecte de futur. Què podries esbrinar tu de la teua pròpia memòria històrica familiar?

³ Alfredo Jaar, *Política y Poética de las imágenes de Guerra*, pàg. 207 i 208.

5. BIBLIOGRAFIA

5.1. MONOGRAFIES

ALIAGA, J. V., PICAZO, G., RODRIGO, J. *Ejercicios de la memoria*. Lleida: Centre d'Art la Panera, 2011.

BARTHES, R. *La cámara lúcida*. Madrid: Paidós Ibérica, 2009.

BENJAMIN, W. *Breve historia de la fotografía*. Madrid: Casimiro, 1931.

BENJAMIN, W. *Tesi de la filosofía de la historia*. Madrid: Taurus, 1973.

GIBERT, Q., CAMATS, R., BERRIO, A., CASANOVA, E., SORT, J. *Elogi de la transgressió*. Barcelona: La Busca, 2007.

JAAR, A. *La política de las imágenes*. Santiago de Chile: Metales pesados, 2008.

LARRAÑAGA, J. *Instalaciones*. Madrid: Nerea, 2001.

MONEGAL, A. *Política y (po)ética de las imágenes de guerra*. Barcelona: Paidós, 2007.

SEVILLA, S. *Soledad Sevilla, Instalaciones*. Granada: Publicaciones de Diputación Provincial, 1996.

5.2. CATÀLEGS

LLIBRE. *Història de Carlet: Monografia històrica*, per Salvador Alcover Hervás. Alcira, 1924.

5.3. ARTICLES

CUCÓ I GINER, J. Recuperando una memòria en penumbra. *Historia y política, ideas, procesos y movimientos sociales*. ISSN 1575 – 0361 nº 20, 2008.

GARCÍA HERNANDORENA, M. J. *De Carlet a Nova York, una aventura americana*. Fundació Caixa Carlet, València, 2013.

TAPIA ALCOVER, S. *El mal del Ganges, dies d'angoixa i cólera*. Fundació Caixa Carlet, València, 2013.

5.4. PÀGINES WEB

MUSEO DE LA MEMORIA Y LOS DERECHOS HUMANOS. *Museodelamemoria.cl*. DIBAM. Santiago – Chile. Disponible en: <http://www.museodelamemoria.cl/>

MEMORIA Y PALABRA. *MemoriahistoricadeValladolid.org*. Asociación para la recuperación de la memoria històrica. Valladolid 2014. Disponible en: http://www.memoriahistoricavalladolid.org/site/index.php?option=com_content&task=view&id=2277&Itemid=49

OSCURA ES LA HABITACIÓN DONDE DORMIMOS. *Youtube.es*. Visita guiada de Francesc Torres en ARTIUM. Artium 02. Publicat el 28/05/2009. Disponible en: <https://www.youtube.com/watch?v=Y3U7JdbBaqM>

6. ÍNDEX D'IMATGES

Les imatges que apareixen al llarg de la memòria es classifiquen per:

- Imatges pròpies escanejades.
- Imatges d'arxiu.
- Fotografies pròpies de l'obra.

- 1.- Fotografia pròpia. Sense títol. 13'5x9 cm. Any desconegut..... Pàg. 8
- 2.- Fotografia pròpia. Sense títol. 13'5x9 cm. Any desconegut..... Pàg. 8
- 3.- Fotografia pròpia. Sense títol. 16x10 cm. Any desconegut..... Pàg. 8
- 4.- Imatge d'arxiu. Casino Republicà de València. {www.público.es} 790x388px. Any 1931..... Pàg. 10
- 5.- Imatge d'arxiu. Casino Republicà los Santos, Elda. {www.lavirtu.com} 1461x112px. Any desconegut..... Pàg. 11
- 6.- Imatge d'arxiu. Casino Republicà de las Pedroñeras. {http://angelcarrascosotos.blogspot.com.es} 616x486px. Any 1887. Pàg. 11
- 7.- Fotografia pròpia. Sense títol. Espai expositiu buit. 1410x795px. Any 2014..... Pàg. 12
- 8.- Fotografia pròpia. Sense títol. Espai expositiu. 2500x1436px. Any 2014..... Pàg. 13
- 9.- Fotografia pròpia. Sense títol. Espai expositiu. 1723x3070px. Any 2014..... Pàg. 13
- 10.- Fotografia pròpia. Sense títol. Escenografia.2310x4085px. Any 2014..... Pàg.13
- 11.- Fotografia pròpia. Sense títol. Escenografia.4271x2399px. Any 2014. Pàg. 14
- 12.- Fotografia pròpia. Sense títol. *Atrezzo*. 2500x1407px. Any 2014.... Pàg. 14
- 13.- Fotografia pròpia. Sense títol. *Atrezzo* .2500x1407px. Any 2014.... Pàg.14
- 14.- Fotografia pròpia. Sense títol. *Atrezzo*.1407x2500px. Any 2014..... Pàg. 15
- 15.- Fotografia pròpia. Sense títol. *Atrezzo*. 1407x2500px. Any 2014..... Pàg. 15

- 16.- Fotografia pròpia. Sense títol. *Atrezzo*. 4004x2251px. Any 2014..... Pàg. 15
- 17.- Fotografia pròpia. Sense títol. Escenografia. 2500x1405px. Any 2014..... Pàg.16
- 18.- Fotografia pròpia. Sense títol. Escenografia2500x1408px. Any 2014..... Pàg. 16
- 19.- Fotografia pròpia. Sense títol. Escenografia. 2500x1405px. Any 2014..... Pàg. 16
- 20.- Fotografia pròpia. Sense títol. Escenografia. 1408x2500px. Any 2014..... Pàg. 17
- 21.- Fotografia pròpia. Sense títol. Escenografia. 1667x2500px. Any 2014..... Pàg. 17
- 22.- Fotografia pròpia. Sense títol. A4. Carta. Any 1939..... Pàg. 24